

Asia: VN/31917/2023

Lausuntopyyntö rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta

1. Yleinen kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen

Mikä on yleinen kantanne siihen, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovuttaisiin pääsääntöisesti?

Erittäin myönteinen

Voitte perustella kantanne edelliseen kysymykseen.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia (1015/2005) muutettaisiin siten, että soviteltavaksi ei saisi ottaa väkivaltaa sisältäviä rikoksia eikä eräitä muita rikoksia, jotka ovat kohdistuneet rikoksesta epäillyn läheiseen. Jatkossa soviteltavaksi ei siis otettaisi rikoksia, joissa rikoksesta epäillyllä on valta-asema uhriin nähden ja joissa on vaikeaa selvittää, onko uhri suostunut sovitteluun vapaaehtoisesti.

Tasa-arvovaltuutettu kannattaa ehdotusta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseksi.

Tasa-arvovaltuutettu toteaa, että hallituksen esityksessä on kuvattu kattavasti lähisuhdeväkivallan luonnetta ja sen erityistä moitittavuutta. Esityksessä on myös käsitelty laajasti lähisuhdeväkivallan yleisyyttä Suomessa sekä todettu lähisuhdeväkivallan olevan pitkälti piilorikollisuutta. Tilastojen mukaan lähisuhteissa tapahtuva väkivalta on useimmiten nykyisissä tai entisissä parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa, joka kohdistuu erityisesti naisiin. Esimerkiksi THL:n tilastoraportin 43/2023 mukaan täysi-ikäisistä lähisuhdeväkivallan uhreista 75 % oli naisia ja epäillyistä 77 % miehiä. Tasa-arvovaltuutettu pitää hyvänä, että hallituksen esityksessä on kuvattu myös muissa läheissuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa, kuten lapsiin, vanhempiin ja isovanhempiin kohdistuvaa väkivaltaa sekä sisarusten välistä väkivaltaa.

Lähisuhdeväkivallalle on tyypillistä sen toistuvuus. Hallituksen esityksessä todetaan, että viranomaisten tietoon tulleista lähisuhdeväkivaltatapausten uhreista 20 % oli joutunut vuonna 2020 lähisuhdeväkivallan uhriksi useammin kuin kerran. Tyypillistä lähisuhdeväkivallalle on myös se, että

se tulee viranomaisten tietoon vasta, kun se on jatkunut pidempään. Lähisuhdeväkivalta muuttuu usein ajan myötä rajummaksi ja seurauksiltaan vakavammaksi. Uhrille lähisuhdeväkivalta on erityisen haavoittavaa. Uhri voi kokea myös häpeää ja syyllisyyttä, mikä voi estää avun hakemista ja esimerkiksi väkivaltaisesta parisuhteesta irtautumista.

Tasa-arvovaltuutettu pitää hyvänä sitä, että hallituksen esityksessä on tuotu esiin tutkimuksia muun muassa osapuolten kokemuksista sovitteluprosessista. Esimerkiksi julkaisusta ”Lähisuhdeväkivallan sovittelu: Yleiset piirteet ja osapuolten kokemukset prosessista” käy ilmi, että osa sovitteluun osallistuneista on ollut tyytymättömiä sovitteluun ja kokenut sovittelun lopputuloksen epäoikeudenmukaisesti. Haastattelututkimuksista onkin saatavissa tietoa muun muassa uhrien motiiveista osallistua sovitteluun. Usein uhrin motiivina on välttää pitkä ja uuvuttava rikosprosessi, tekijän painostus tai pelko tekijää kohtaan. Sovittelijalle tilanne on saattanut vaikuttaa tasapainoiselta, vaikka uhri on pyrkinyt lähinnä olemaan provosoimasta tekijää.

Suomea velvoittavat kansainväliset ihmisoikeussopimukset edellyttävät, että rikosvastuu toteutuu myös silloin, kun kyse on naiseen kohdistuvasta väkivallasta tai muusta lähisuhdeväkivallasta. Esimerkiksi CEDAW-sopimuksen toimeenpanoa valvova CEDAW-komitea on suositellut Suomelle, että lähisuhdeväkivaltatapauksissa tulisi syytteen nostamiselle antaa etusija sovittelumenettelyyn nähden. Lisäksi tulisi varmistaa, että lähisuhdeväkivaltarikoksen ohjaaminen sovitteluun ei johda esitutkinnan rajoittamiseen eikä syyttämättä jättämispäätökseen. Yhdistyneiden kansakuntien kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen mukainen komitea on suositellut Suomelle, että lähisuhdeväkivaltatapauksissa syytteen nostamiselle tulisi antaa etusija sovintomenettelyyn nähden. Lisäksi Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa seuraava väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (GREVIO) on kehottanut Suomea ottamaan käyttöön selkeät säännöt ja ohjeet perheväkivaltatapausten sovitteluun. Suomen tulisi varmistaa, että poliisit ja syyttäjät tietävät sovittelun olevan kiellettyä, jos väkivalta on ollut toistuvaa. Lisäksi tulisi varmistaa, että sovittelualoite ei johda esitutkinnan rajoittamiseen tai syyttämättä jättämiseen, kun kyse on naiseen kohdistuvasta väkivallasta.

Vastaaviin lopputuloksiin on päädytty myös tieteellisissä tutkimuksissa. Esimerkiksi Tiina Qvist on korostanut väitöskirjassaan ”Parisuhdeväkivallan sovittelu Suomessa”, että parisuhdeväkivaltatapauksissa sovittelun ei pitäisi missään tilanteessa korvata rikosprosessia. Qvist toteaa, että sovitteluun ohjaamisen kehittämisen sijaan olisi kehitettävä osapuolten auttamis- ja tukipalveluja. Myös tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että viranomaiset, kuten poliisit, syyttäjät ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt, antavat lähisuhdeväkivallan uhreille ja tekijöille tietoa auttavista tahoista ja tukipalveluista.

Hallituksen esityksessä on katsottu perustellusti, että sovittelu ei sovellu lähisuhdeväkivaltarikoksiin, koska tekijällä on niissä usein yliote uhrista ja uhri on alisteisessa asemassa tekijään nähden. Tasa-arvovaltuutettu Rainer Hiltunen ja yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman ovat todenneet tämän saman seikan 25.5.2023 Helsingin Sanomissa julkaistussa mielipidekirjoituksessa. Sovittelu vaarantaa uhrien ihmisoikeudet ja oikeusturvan. Lisäksi sukupuolten tasa-arvo edellyttää, ettei naiseen kohdistuvaa väkivaltaa vähätellä. Yhteiskunnalla on velvollisuus tutkia väkivaltarikokset ja

saattaa niihin syyllistyneet rikosoikeudelliseen vastuuseen. Näin toimimalla voidaan edistää lähisuhdeväkivallan uhrien oikeutta henkilökohtaiseen turvallisuuteen.

2. Vaikutukset

Voitte kertoa kantanne esityksen vaikutusten arvioinnista. Onko esityksellä joitain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole kuvattu?

Hallituksen esityksen vaikutusarviointi vaikuttaa kattavalta.

3. Lakiehdotuksen 3 a § (henkilösuhteet)

Voitte kommentoida henkilösuhteita, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kiello koskisi.

-

4. Lakiehdotuksen 3 a § (rikokset)

Voitte kommentoida rikoksia, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kiello koskisi.

-

5. Lakiehdotuksen 3 a § (muuta)

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksen 3 a §:stä?

-

6. Muuta

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksesta?

-

Hiltunen Rainer
Tasa-arvovaltuutetun toimisto

Janas Pirkko
Tasa-arvovaltuutetun toimisto